
Salatut, hävettyt ja vaietut ilmiöt tutkimuksen kohteena

Antti Häkkinen & Mikko

Salasuo (toim.): *Salattu, hävetty, vaiettu. Miten tutkia piilossa olevia ilmiöitä?* Tampere: Vastapaino 2015, 346 s. ISBN 978-951-768-496-5.

Antti Häkkisen ja Mikko Salasuon toimittamassa kirjassa paneudutaan kysymykseen siitä, millaisilla aineistoilla ja menetelmillä vaiettuja, hävettyjä ja salassa pidettyjä ilmiöitä – stigmoiksi tai tabuiksikin määrittyviä – päästään tutkimuksellisesti lähestymään. Kyseessä ei siis ole ainoastaan marginaalisia ilmiöitä kuvaava kirja, vaikka tätäkin uteliaisuutta teos tyydyttää, vaan kirjassa esitellään ja pohditaan menetelmällisiä lähestymistapoja, joilla näitä haasteellisia teemoja on tosiasiallisesti päästy tutkimaan. Kirjan pohjana ovat samaa nimeä teoksen kanssa kantavan luentosarjan esitelmät syksyltä 2012 Helsingin yliopistosta.

Kirja koostuu yhdeksästä osartikkelista, joissa lähestytään tutkimusmetodologisia kysymyksiä eri ilmiöiden näkökulmista. Kirjan artikkelit on jaoteltu kolmeen päälukuun. *Salattua maailmaa* esitellään

alamaailman tutkimuksen, poliisien ja rosvojen tutkimisen sekä huumetrendien kartoittamisen näkökulmista. *Häpeää ja hiljaisuutta* tarkastellaan homoseksuaalisuuden, rasmin ja dopingaineiden käytön temaattisista lähtökohdista. *Vaiettuja asioita* taas tarkastellaan aborttihalun, lastensuojeluarkistojen hiljaisuuksien sekä näkymättömiksi suojeltujen lasten tutkimuksellisista viitekehyksistä.

Tutkimusartikkelit kiinnittyvät niin nykyisyyteen kuin menneisyyteenkin, ja tutkimusaiheita tarkastellaan sekä konstruktivistisesti että realistisesti määrittyvinä ilmiöinä. Kirjassa onkin hyvää sen moninaisuus ja tiedostettu sitoutumattomuus yksittäiseen metodiin, näkökulmaan tai tieteenalaan. Tämä voidaan tietenkin nähdä myös puutteena, jos ajatellaan, että kirjan tulisi kiinnittyä tiukemmin esimerkiksi tiettyyn metodologiseen näkökulmaan. Toisaalta voitaisiin myös pohtia sitä, miksi juuri nämä teemat on valittu kirjan aihepiirien joukkoon, kun monia muita piilossa olevia ilmiöitä, jotka ovat vähintään yhtä kiinnostavia kuin kirjassa käsitellyt, jää nyt ulkopuolelle (esimerkiksi köyhyys tai mielenterveysongelmat). Artikkelien kirjoittajina on omien tutkimusalueidensa ja käyttämiensä menetelmien

vahvoja asiantuntijoita. Myös tämä tekee kirjasta erityisen kiinnostavan: tutkimusaiheisiin ja -menetelmiin pääsee sukeltamaan aidosti syvyyssuunnassa.

Tutkimusmetodologisena kirjana teos on tärkeä lisä olemassa olevaan kotimaiseen, yhteiskuntatieteelliseen menetelmäkirjallisuuteen. Marginaaliin sijoittuvien ilmiöiden tutkimukseen liittyy aivan omanlaisiaan metodologisia, tutkimuseettisiä ja tutkijan rooliin liittyviä kysymyksiä, kuten Häkkisen ja Salasuon teos osoittaa. Jos tutkitaan esimerkiksi laittomia ilmiöitä (kuten vaikkapa huumeiden tai dopingaineiden käyttöä tai rikollisuutta yleisemmin), on jo lähtökohtaisesti pohdittava tarkkaan, millaisilla kysymyksenasetteluilla tai aineistoilla tutkimuskysymyksiin voidaan ylipäänsä lähteä hakemaan vastauksia. Keneltä kysytään, mitä ja miten kysytään? Tätä teemaa käsittelee esimerkiksi Pekka Hakkarainen artikkelissaan ”Miten tutkia huumetrendejä?”. Hakkarainen pohtii artikkelissaan kysymystä siitä, kuinka esimerkiksi kysymys kannabiksen kotikasvatuksesta voidaan esittää osana huumetrendejä selvittävää väestökyselyä, ja miten luotettavina tähän kysymykseen saatuja vastauksia voidaan pitää. Hakkaraisen mukaan on

mahdotonta arvioida, kuinka rehellisesti väestökyselyssä vastataan tällaiseen kysymyseen. Yhtäältä kannabiksen kasvatuksesta ei välttämättä uskalleta kertoa samalla tavoin kuin pelkästä käytöstä, koska huumeen tuotanto on vakavampi rikos kuin pelkkä käyttö. Toisaalta kasvatus saattaa kyselyn toteuttamisajankohtana olla vaikkapa tietyn ikäryhmän piirissä eräänlainen muoti-ilmiö, jolloin siitä saatetaan kertoa enemmänkin kuin mitä todellisuudessa asian kanssa ollaan tekemisissä, tai kasvattajat saattavat vastata kyselyyn aktiivisemmin kuin muu väestö. Hakkarainen tuokin artikkelissaan esille, että esimerkiksi huume-trendien kaltaisten salattujen ilmiöiden tutkimuksessa laajat väestökyselyt ovat hyvä tapa tuottaa aineistoa, mutta niitä on tärkeää myös täydentää muilla, sekä kvalitatiivisilla että kvantitatiivisilla aineistoilla mahdollisimman kattavan kokonaiskuvan aikaansaamiseksi.

Hieman erilaisiin tutkimuksellisiin haasteisiin paneutuu Elina Pekkarinen lastensuojelututkimukseen kiinnittyvässä artikkelissaan ”Näkymättömiksi suojellut lapset”. Hän pohtii oivaltavasti muun muassa sitä, miksi lastensuojelututkimuksen teemat ovat niin vaikeita ja miksi näitä osin salassa-

pitosäädösten ja vaikeiden lupaprosessien taakse kätkeytyviä aiheita kuitenkin pitäisi tutkia. Pekkarisen perustelu lastensuojelututkimuksen tärkeydelle on se, että lastensuojelun ajantasainen ja kriittinen tarkastelu on välttämätöntä vallan väärinkäytön ja julkisen vastuun laiminlyömisestä ehkäisemiseksi. Pekkarinen uskaltaa tutkimusartikkelissaan tarkastella myös aiheita, jotka usein jäävät lastensuojelututkimuksen kaltaisissa, hankalasti lähestyttävissä tutkimusteemoissa käymättä läpi riittävällä tarkkuudella. Näitä ovat muun muassa tunteiden merkitys lastensuojelututkimuksessa. Pekkarinen tuo esille, että on tutkijan velvollisuus käsitellä vaikeita, pahoja ja vastenmielisiäkin (niin tutkijan kuin tutkittavienkin) tunteita, joita tutkimusprosessin aikana lastensuojelututkimuksessa usein nousee esille. Myös sellaiset tärkeät teemat, kuten informanttien kieltäytyminen tai vetäytyminen tutkimukseen osallistumisesta tai tutkijan oma kykenemättömyys tai haluttomuus jatkaa valitun teeman tutkimista, pääsevät Pekkarisen tekstissä esille. Kaikki edellä mainitut liittyvät tavalla tai toisella tutkimuksen eettisiin kysymyksiin sekä erityisesti tutkijan (valta-) aseman pohtimiseen julkisesti vaiettujen teemojen tutkimuksen ympärillä.

On ilahduttavaa lukea mainitun kaltaisia tutkimusmetodologisia pohdintoja (sekä Hakkaraisen että Pekkarisen pohdinnat edellä), sillä nämä ovat asioita, joihin marginaaliin sijoittuvien ilmiöiden tutkijat alati törmäävät. Juuri edellä mainitut esimerkit olen nostanut esille, koska ne molemmat kiinnittyvät vahvasti niihin teemoihin, joista itse olen ollut tutkimuksellisesti kiinnostunut. Monia muitakin kiinnostavia esimerkkejä tutkimusmetodologisista kysymyksistä piilossa olevien ilmiöiden kentällä olisi voinut nostaa esille kirjan artikkeleista.

Uskon, että kirja tarjoaa kaikkien artikkeliensa osalta kiinnostavia ja arvokkaita keskusteluja ja pohdintoja niin marginaalitutkimuksen konkareille kuin salattujen, hävettyjen tai vaiettujen ilmiöiden parissa tutkimusmatkaa pohtiville vasta-alkajillekin. Kokonaisuutena kirja tarjoaa kiehtovia kurkistuksia tarinoihin, ajankuvauksiin ja ympäristöihin, jotka usein pysyvät piilossa suurelta yleisöltä. Sen vuoksi arvelen kirjan olevan kiinnostavaa luettavaa myös niille, jotka eivät erityisesti mainitun kaltaisista teemoista ole omassa tutkimustyössään kiinnostuneita.

Taru Kekoni